הדו"ח הכללי של הוועדה להערכת לימודי פיזיותרפיה

לימודי פיזיותרפיה

במערכת ההשכלה הגבוהה

בישראל

דצמבר 2007

הדו"ח הקובע לכל דבר ועניין הוא הדו"ח שנכתב במקור בשפה האנגלית. תרגום זה כולל את גוף הדו"ח, אך אינו כולל את הנספחים לו, ככל שישנם כאלה, אותם ניתן למצוא בגרסת המקור. הדו"ח המקורי בשפה האנגלית נמצא באתר המועצה להשכלה גבוהה.

פרק א' – רקע

המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) החליטה בישיבתה מיום 8 במרץ 2005 לבצע במהלך שנת הלימודים 2005-2006 הערכה של תכניות הלימודים בתחום הפיזיותרפיה.
בעקבות החלטת המל"ג, מינתה שרת החינוך, שבתוקף תפקידה משמשת יו"ר המל"ג, ועדה בהרכב הבא:

- ***פרופסור סטיוארט בינדר-מקלאוד***, המחלקה לפיזיותרפיה, אוניברסיטת דלוויר, ניוארק, דלוויר, ארה"ב – יו"ר
- ***פרופסור רות דיקשטיין***, החוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת חיפה
- ***פרופסור סטיבן ה. טפר***, המחלקה לפיזיותרפיה, אוניברסיטת שינאנדואה,ווינצ'סטר, וירג'יניה, ארה"ב
- ***ד"ר מרגרט יקותיאל***, החוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב (בדימוס)

גב' עליסה אלון בתפקיד רכזת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במהלך חודש ינואר 2007 ביקרו חברי הוועדה במשך יומיים-שלושה בכל אחד מהמוסדות, בהם מתקיימות תכניות לימודים בתחום הנבדק, כמו גם במרכזים להכשרה קלינית.
במסגרת פעילותה נתבקשה הוועדה להגיש למל"ג דו"ח נפרד עבור כל אחד מהמוסדות להשכלה גבוהה, בהם התקיימה ההערכה של היחידות האקדמיות ותכניות הלימודים, וכן להגיש דו"ח חוות דעת כללי של הוועדה על תחום הלימוד הנבדק במערכת ההשכלה הגבוהה הישראלית. כתב המינוי בצרוף הנחיות ממליצות לעבודת הוועדה מצורף כ-**נספח 1**.

דו"ח זה עוסק ברשמים הכלליים של הוועדה על תחום הפיזיותרפיה במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל.

חברי הוועדה מבקשים להביע את תודתם להנהלת המוסדות ולחוגים לפיזיותרפיה על דו"חות ההערכה העצמית שלהם ועל הכנסת האורחים, לה זכתה הוועדה במהלך הביקורים.

פרק ב' – לימודי הפיזיותרפיה

הוועדה רשמה לפניה בסיפוק, שכל ארבע תכניות הלימוד שנבדקו פועלות בצורה מצויינת להכשרת הדור הבא של פיזיותרפיסטים בישראל. לכל ארבע התכניות יש סגל הוראה מסור מיומן ובעל יכולות להכשיר סטודנטים בפרקטיקה של הפיזיותרפיה על-פי הנדרש כיום. כל ארבע תכניות הלימוד מקיפות ומעניקות לסטודנטים הכנה אקדמית מספקת בכל אחד מהיבטי הפרקטיקה העיקריים. נקודת עוצמה נוספת של כל ארבע התכניות היא איכותם של הסטודנטים הלומדים כיום. לכל אחת מארבע התכניות קיים מאגר גדול של אנשים מוכשרים המבקשים להתקבל. הסטודנטים המתקבלים לכל אחת מתכניות לימודי הפיזיותרפיה הם מהסטודנטים בעלי הרמה הגבוהה ביותר בכל אחד ממוסדות הלימוד. הסטודנטים מסורים ללימודיהם ולמקצוע שבחרו בו. רשמנו לפנינו גם, שכל ארבע התכניות זכו למדריכים קליניים בעלי הכשרה טובה, הממלאים את תפקידם בהכשרת פיזיותרפיסטים עתידיים במסירות ובהתלהבות. כל ארבע התכניות תלויות לחלוטין במדריכים קליניים אלה במתן הכשרה מעשית לתלמידיהם, באינטגרציה וביישום הידע האקדמי הבסיסי הכלול בכל אחת מהתכניות.

איתרנו מספר אתגרים שהתמודדות הולמת איתם עשויה לאפשר לכל ארבע התכניות לשפר עוד את החינוך הפיזיותרפי בארץ (ולמנוע את הידרדרותו).

1. המחסור במרכזים קליניים איכותיים להכשרה מעשית של הסטודנטים הינו אתגר מרכזי העומד בפני כל אחת מהתכניות. מצב זה החמיר בשנים האחרונות עם הוספת שתי תכניות חדשות (אוניברסיטת חיפה ומכללת יהודה ושומרון) וגידול במספר הסטודנטים המקבלים הכשרה מעשית. בכל ארבע התכניות נאלצו לדחות את הצבתם של הסטודנטים להכשרה קלינית בהיקף מלא לנקודות זמן מאוחרות מן הרצוי במהלך הלימודים. בכל התכניות נאלצו להפחית את מספר השעות בהן הסטודנטים משתתפים בהכשרה קלינית בהיקף מלא למינימום של 1,000 שעות, שהן המינימום המומלץ ע"י ועדה זו וע"י הסוכנות האמריקאית להכרה בתכניות לימוד בפיזיותרפיה בארה"ב. .

המלצות: ראשית, על הקובעים את תכניות הלימודים באקדמיה, בתי החולים, הקליניקות והרשויות הממשלתיות הרלוונטיות (כגון מל"ג ומשרד הבריאות), לשתף פעולה על-מנת להגדיל את מספר המקומות להתנסות קלינית העומדים לשימוש למטרת הלימודים הקליניים בפיזיותרפיה. רק שיתוף פעולה של כל בעלי העניין עשוי להביא לשיפור המצב ולמניעת הדרדרותו. שנית, חד-משמעית, אין לפתוח תכניות

נוספות, וגם אין לאפשר גידול במספר הסטודנטים באף לא אחת מהתכניות הקיימות. למעשה, המלצנו שאחדות מן התכניות הקיימות תפחתנה את מספר הסטודנטים ב כ10%. נמצאנו למדים ע"י הסגל בכל אחת מתכניות אלה, שלצמצום של 10% לא תהיה השפעה שלילית על זמינות של פיזיותרפיסטים מיומנים למלא את הנדרש בארץ.

2. מיעוט הפיזיותרפיסטים בעלי תואר PhD מקשה על גיוס חברי סגל אקדמי גבוה עבור כל התכניות. רבים מבין חברי הסגל המועסקים כיום בכל אחת מארבע התכניות הוכשרו רק ברמת התואר השני. אף שרמה זו יכולה להיחשב כמספקת עבור חברי סגל חיצוניים המקנים לסטודנטים את המיומנויות הקליניות במסגרת כל אחת מהתכניות, היא אינה יכולה להיחשב כרמה מספקת עבור חברי סגל במשרה מלאה במוסד אקדמי כלשהו. מצב דברים זה הולך ומשתפר בכל המוסדות והוא חייב להמשיך ולהשתפר על-מנת שהמקצוע ייהנה מצמיחה אקדמית ומיוקרה באותה מידה כמו דיסציפלינות מסורתיות יותר.
המלצות: על כל התכניות לקבוע סטנדרטים גבוהים בגיוס חברי סגל חדשים בעלי תואר שלישי (PhD או EdD). באופן מיוחד יש להבטיח שחברי הסגל בחוגים לפיזיותרפיה לא יהיו עמוסים יתר על המידה בהוראה ובעבודה בוועדות בהשוואה לעמיתיהם בדיסציפלינות אחרות. כמו-כן, על הקריטריונים לקידום ולקביעות לשקף נאמנה את עומסי העבודה והזמן המושקע בפועל ע"י כל חבר סגל בביצוע מחקרים. וחשוב ביותר - יש לנקוט צעדים למניעת פתיחת תכניות לימודי פיזיותרפיה נוספות בארץ עד שתושלם מכסת חברי הסגל שהינם בעלי השכלה מתאימה.

3. הענקת תואר BPT (Bachelor in Physical Therapy) בפיזיותרפיה אחרי ארבע שנות לימודים אינטנסיביות כנהוג כיום, אינה מהווה תמורה הולמת לזמן ולמאמץ המושקעים ע"י הסטודנטים בלימודיהם; בנוסף, תקופת זמן זו אינה מאפשרת לסגל ולסטודנטים מספיק זמן במהלך הקורסים הרבים לגבש ולהטמיע את הידע כהלכה. בכל אחת מארבע התכניות, המעניקות תואר BPT, נכללות יותר מ-3,000 שעות לימוד המקנות לפחות 225 נקודות זכות במהלך ארבע שנות לימוד אקדמיות; זאת, בשעה שרוב לימודי התואר הראשון בישראל נמשכים שלוש או ארבע שנים ונדרשים רק 120 -160 נקודות זכות על מנת לסיימם .

נטייתם של המדריכים הקליניים להימנע מהכשלת הסטודנטים במהלך השנים השלישית והרביעית, קשורה אף היא לעובדה שהלימודים לתואר ראשון בפיזיותרפיה נמשכים ארבע שנים: המדריכים הקליניים מדווחים על תחושתם שאין זה הוגן להכשיל

סטודנטים בשלב זה של הלימודים משום שהסטודנט ישולח לדרכו ללא שום תואר אחרי שהשקיע כל-כך הרבה זמן וכסף.

בהתחשב בידע ובמיומנויות הנדרשים לצורך לימודים אקדמיים והכשרה מקצועית ראויה בפיזיותרפיה, הפחתה משמעותית בהיקף תכנית הלימודים איננה מעשית. לחילופין, ארגון מחדש של התכניות הקיימות, תוך שמירה על מספר שעות ההוראה הנוכחי, ופריסתן על-פני חמש שנים אקדמיות, עשוי להעשיר ולהעמיק במידה ניכרת את רמת הלימודים בכל אחת מהתכניות.

המלצות: להמיר את התכנית הארבע –שנתית הקיימת לתואר ה-BPT בתכנית חמש-שנתית משולבת לתואר BSc ו-MPT (Master in Physical Therapy). שלוש השנים הראשונות תזכינה את הסטודנט בתואר BSc. כל מוסד יקבע את תכנית הלימודים המתאימה ביותר לקבלת תואר זה.

כפי שצויין בדו"חות הפרטניים (לכל אחד מהמוסדות), כל ארגון מחדש של התכנית חייב להיעשות תוך תיאום עם כל הגורמים הנוגעים בדבר, הוות"ת והמל"ג בכלל זה.

הארגון מחדש יאפשר לתכניות לשנות את הדרישות הקיימות, ויאפשר לסטודנטים יותר גמישות בבחירת הקורסים במדעים הבסיסיים. יש לציין שברוב התכניות כיום נדרש מהסטודנטים ללמוד קורסים במדעי הבסיס הבנויים במיוחד עבור תלמידי פיזיותרפיה; למרבה הצער, קורסים אילו אינם מוכרים על ידי חוגים אחרים במדעי הטבע או במדעים המדויקים ומשום כך נאלצים כיום בוגרי פיזיותרפיה, המבקשים להתקדם לקראת תארים גבוהים יותר, ללמוד מחדש את כל קורסי הבסיס האלה בדיסציפלינה שבה בחרו ללמוד לתואר המתקדם. מתן אפשרות ללמוד במהלך שלוש השנים הראשונות יותר קורסים פורמאליים במדעי הטבע ובמדעים המדויקים, עשוי לחסוך מסטודנטים המבקשים להמשיך בתום לימודי הפיזיותרפיה בלימודים לתואר מתקדם בדיסציפלינה מדעית, כמעט שנה ממשך הלימודים לתואר הגבוה, ויעודד לימודים מתקדמים.

עם השלמת לימודיהם לתואר BSc, יצטרכו הסטודנטים להגיש בקשה להתקבל לתכנית המשך דו-שנתית לקראת תואר ה-MPT. שיטה זאת תאפשר לסטודנטים יותר זמן לאינטגרציה ולסינתזה של הידע שנרכש, תתגמל אותם כראוי על מאמציהם, ותבטיח שרק סטודנטים בעלי כשורים מתאימים ימשיכו את לימודיהם לקראת התואר המקצועי.

4. אין כיום במדינת ישראל מערכת הפועלת בקביעות לשם מתן הכרה לתכניות לימוד בפיזיותרפיה. אין שום מנגנון הבא לקבוע, שתכנית שזכתה בהכרה בעבר מתמידה בקיום הסטנדרטים הגבוהים שנדרשו בעת ההכרה בה, ושהסגל שלה פועל

באופן קבוע להתאמת תכנית הלימודים, כך שתשקף את השינויים החלים במהלך הזמן בתכני הידע התיאורטי והמעשי.

המלצה: פיתוח תהליך סדיר של הכרה (או אישור מחודש של ההכרה) בתוכניות הלימודים בפיזיותרפיה , במרווחים של 6 עד 10 שנים. מנגנון מעין זה הפועל בקביעות על מנת להבטיח את הסטנדרטים של תוכנית הלימודים בפיזיותרפיה יגן על הציבור וישפר את איכות הלימודים והכשרת הפיזיותרפיסטים בישראל. תהליך ההכרה צריך להיות מתואם עם תהליכי הערכת האיכות המתוכננים של המל"ג, אך בנפרד מהם.

5. להרבה סטודנטים וחברי סגל בתכניות הפיזיותרפיה יש גישה מוגבלת לטקסטים המלאים של מאמרים המופיעים בכתבי העת המקצועיים. בדומה, להרבה מדריכים קליניים ומורים מן החוץ אין גישה באינטרנט לטקסטים המלאים של מאמרים בכתבי העת המקצועיים.

המלצה: הוועדה מציעה הקמת מעין קונסורציום של כל מוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל שיחתור לרכישה משותפת של מנויים על כתבי-עת אלקטרוניים. בכך יתאפשר חיסכון משמעותי לכל המוסדות, גישה מוגברת למוסדות הקטנים יותר ועבור רבים אחרים המעורבים בהוראת הסטודנטים הלומדים כיום.

לבסוף, ולמרות שהנושא אולי אינו בתחום השיפוט הישיר של המל"ג, היינו רוצים להצביע על הצורך להנהיג מחדש את תהליך הרישוי של פיזיותרפיסטים במדינת ישראל. נכון להיום לא קיים חוק בעניין זה. מעבר לכך שחוק בנושא זה ללא ספק יגן על הציבור, תהיינה לו השלכות משמעותיות גם על לימודי הפיזיותרפיה בארץ. דרישה לרישיון, אמורה לכלול סיום לימודים בתכנית לימודים מוכרת ועמידה במבחן רישוי. אנו תומכים בשתי הדרישות. הרישוי צריך לכלול גם דרישה ללימודי המשך בהיקף מסוים כתנאי להמשך החזקת הרישיון בידי התרפיסט. דבר זה ישפיע על כל אחת מתכניות הלימודים.